

Islamic Knowledge and Insight

The Epistemological Model of Imam Sajjad (AS) in Promoting the Culture of Modesty and Hijab

1. Bahereh Karimi: PhD Student of Quran and Hadith Sciences, Kazerun Branch, Islamic Azad University, Kazerun, Iran
2. Ali Akbar Aref*: Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Studies, Kazerun Branch, Islamic Azad University, Kazerun, Iran. (Email: arefaliakbar@yahoo.com)
3. Mohsen Zareie Jalyani: Assistant Professor, Department of Quran and Hadith Sciences, Kazerun Branch, Islamic Azad University, Kazerun, Iran

Abstract

Hijab and modesty, as significant symbols of the Islamic lifestyle, play a crucial role in fostering a chaste life and supporting the foundation of the family. Accordingly, the effort to extract an epistemological model from religious texts, including Sahifa Sajjadiya, holds considerable importance for promoting the culture of modesty and hijab in the Islamic society of Iran. This endeavor provides an optimal epistemological framework for addressing existing challenges and offering practical solutions. The central question of this study is: What is the epistemological model presented by Imam Sajjad (AS) for promoting the culture of modesty and hijab? The findings indicate that within the luminous divine text of Sahifa Sajjadiya, it is possible to establish an educational framework encompassing the dimensions of faith, worship, and ethics; physical and biological aspects; social and political considerations; economic and professional domains; scientific and technological elements; and aesthetic and artistic dimensions. This framework aims to foster a life grounded in piety and chastity. In the epistemological model of Imam Sajjad and Sahifa Sajjadiya, the teaching of monotheism serves as the foundation for considerations related to appropriate attire. This is followed by understanding the philosophy of hijab and its social functions, seeking divine guidance for covering sins and returning to the ideal and Quranic standards of attire, cultivating self-esteem to value one's body and personal appearance, viewing immodesty as a grave sin, and utilizing internal capacities to confront immodesty. This article employs a descriptive-analytical methodology, utilizing library research tools and content analysis of Sahifa Sajjadiya.

Keywords: modesty, hijab, epistemological model, Sahifa Sajjadiya, chaste living.

How to cite: Karimi, B., Aref, A. A., & Zareie Jalyani, M. (2024). The Epistemological Model of Imam Sajjad (AS) in Promoting the Culture of Modesty and Hijab. *Islamic Knowledge and Insight*, 2(3), 68-79.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 17 August 2024

Revise Date: 15 September 2024

Accept Date: 28 September 2024

Publish Date: 14 October 2024

معرفت و بصیرت اسلامی

الگوی معرفتی امام سجاد علیه السلام در زمینه ترویج فرهنگ عفاف و حجاب

۱. باهره کریمی: دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران
۲. علی اکبر عارف*: استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران. (پست الکترونیک: arefaliakbar@yahoo.com)
۳. محسن زارعی جلیانی: استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران

چکیده

حجاب و عفاف به عنوان نماد مهم سبک زندگی اسلامی، نقش مهمی در زیست عقیفانه و حمایت از کانون خانواده بر عهده دارد. بر این اساس جست‌وجوی ارائه یک الگوی معرفتی از دل متون دینی از جمله صحیفه سجادیه نقش مهمی در ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه ایران اسلامی دارد که هم در بحث غلبه بر چالش‌های موجود و هم راهکارها، واجد یک نظام معرفتی مطلوب است. پرسش محوری پژوهش این است که الگوی معرفتی امام سجاد (ع) در زمینه ترویج فرهنگ عفاف و حجاب چیست؟ نتایج نشان داده است که در صحیفه نورانی الهی سجادیه می‌توان یک برنامه تربیتی با ابعاد اعتقادی، عبادی و اخلاقی؛ زیستی و بدنی؛ اجتماعی و سیاسی؛ اقتصادی و حرفه‌ای؛ علمی و فناوری و زیباشناختی و هنری را برای زیستن همراه با تقوا و زندگی عقیفانه پایه‌گذاری نمود. در الگوی معرفتی امام سجاد و صحیفه سجادیه، آموزش توحید مبنای ملاحظات مربوط به پوشش مناسب است. پس از آن، شناخت نسبت به فلسفه حجاب و کارکرد اجتماعی آن، درخواست از خداوند برای پوشاندن گناهان و بازگشت به مسیر پوشش مطلوب و قرآنی، داشتن عزت نفس برای ارزش قائل به جسم و پوشش فردی، در نظر گرفتن بی‌حجابی به عنوان یک گناه بزرگ و بکارگیری ظرفیت‌های درونی فرد برای مقابله با بی‌حجابی، شاکله آن را تشکیل می‌دهند. مقاله حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای و تحلیل محتوای صحیفه سجادیه انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: عفاف، حجاب، الگوی معرفتی، صحیفه سجادیه، زندگی عقیفانه.

شیوه استناددهی: کریمی، باهره، عارف، علی‌اکبر، و زارعی جلیانی، محسن. (۱۴۰۳). الگوی معرفتی امام سجاد علیه السلام در زمینه ترویج فرهنگ عفاف و حجاب. *معرفت و بصیرت اسلامی*، ۲(۳)، ۶۸-۷۹.

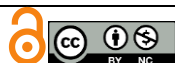
© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۲۷ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۲۴ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۷ مهر ۱۴۰۳

تاریخ چاپ: ۲۳ مهر ۱۴۰۳

مقدمه

حجاب و عفاف از جمله فضائل اخلاقی است که همواره در تعالیم اسلامی جایگاه والایی داشته و از سوی ائمه و بزرگان دینی توصیه شده است. پدیده حجاب، عفاف و پوشش از سه منظر دینی، هویتی و سیاسی قابل بررسی است؛ چرا که از یکسو دستور صریح دین مبین اسلام است و از سوی دیگر نماد فرهنگ و هویت ایرانی می‌باشد (Far Mihani Farahani, 2016). همچنین حجاب و عفاف یکی از اساسی‌ترین مسائل دینی و الهی به شمار می‌رود که اختصاص به دین اسلام نداشته و در تمام ادیان الهی از جمله زرتشت، یهود، مسیحیت و... به لزوم رعایت آن تأکید شده است (Durant, 1999). در روایات متعددی به مسئله حجاب و عفاف پرداخته شده است (Hurr Amili, 1989; Kulayni, 1986). در بسیاری از روایات عفاف بهترین عبادت شمرده شده است. و حضرت علی (ع) آن را بهترین خوی و خصلت و سرمنشأ هر خیر و نیکی خوانده و مقام و منزلت عقیف را با مقام شهید در راه خدا مقایسه کرده است (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶: ۲۵۶). اهمیت عفاف بدان خاطر است که به عنوان یک حالت درونی که از فطرت انسان سرچشمه می‌گیرد، بهترین عامل برای کنترل و تعدیل شهوات است و کارکرد اجتماعی آن نیز در صیانت از زنان نمود پیدا می‌کند.

در قرآن کریم و روایات و احادیث، به پاسداری از عفاف و حجاب تأکید شده است. صحیفه سجاده نیز یکی از کتب ارزشمند دینی است که از سوی چهارمین معصوم شیعیان، یعنی امام سجاد (ع) به جهانیان رسیده است و به عنوان یکی از بهترین منابع ادعیه، معارف فراوانی را در خود جای داده است که از جمله آن‌ها می‌توان به وجود راهکارهای این امام بزرگ در ارتباط با حفظ عفاف و حجاب در جامعه اشاره کرد. دعا‌های امام سجاد (ع)، معنا و مفهومش برخاسته از معانی و مفاهیم والای قرآنی بوده و می‌تواند از یکسو بت وجودی انسان را شکسته و از سویی دیگر او را به سوی معنویت و فضایل

اخلاقی برکشانند. صحیفه سجاده یکی از موارث مهم ادعیه شیعه است، که مورد اهتمام دانشمندان اسلامی از گذشته تاکنون قرار داشته است. در همین راستا، راهکارهای امام سجاد (ع) در زمینه مسائل دینی، اخلاقی، اعتقادی، فرهنگی، سیاسی و... در تمامی سطوح زندگی انسانها کاربرد داشته و می‌تواند زندگی انسانها را به سطوح بالای انسانیت و زندگی بشری سوق دهد. از این‌رو مقاله پیش‌رو به بررسی راهکارهای صحیفه سجاده در ارتقای فرهنگ عفاف و حجاب پرداخته است. این تحقیق، درصدد است که متون ادعیه صحیفه سجاده را مورد کاوش و پژوهش قرار داده تا روشن نماید که راهکارهایی در جهت ارتقای فرهنگ عفاف و حجاب در صحیفه سجاده منجلی شده است؛ این مهم بعد از تحقیق، پژوهش، دسته‌بندی و تحلیل دعا‌های امام سجاد (ع) روشن خواهد شد.

مروری بر ادبیات پژوهش

واژه عفاف ریشه در عَفّ دارد که مصدر آن عَفَّه می‌باشد و این دو عیناً به یک معنا هستند و به جای هم نیز به کار رفته می‌شوند. در جایی آمده است: «العِفَّةُ الكَفُّ عما لا يَحِلُّ»: عفت خودداری از چیزی است که حلال نباشد (Farahidi, 1985). بنابراین عفاف و عفت از جمله مباحثی هستند که در علم اخلاق بسیار مورد توجه هستند و علمای اخلاق در تعریف آن آورده‌اند: «عفت آن است که قوه شهویه در خوردن و نکاح (امور جنسی) از حیث کم و کیف مطیع و فرمانبر عقل باشد و از آنچه عقل نهی می‌کند، اجتناب کند و این همان حد اعتدال است که عقل و شرع پسندیده است (Mojtabawi, 1985).

واژه حجاب نیز به صورت متعدی و به معنای در پرده قرار دادن به کار می‌رود. حجاب در لغت به معنای در پرده کردن، از در آمدن، باز داشتن و روگیری است (Dehkhoda, 1994). در اصطلاح فقهی حجاب لباسی است که زن برای حفظ عورت از اجانب می‌پوشد (Qaleji, 1988). معنای اصطلاحی جدید این واژه عبارت

است از پوششی است که زن در برابر نامحرمان باید استفاده کند و از جلوه‌گری و خودنمایی پرهیزد (Alimordi & Alimordi, 2010). بنابراین قرآن کریم پس از بیان مسأله جای گرفتن حضرت آدم و همسرش در بهشت (اعراف، ۱۹) و خداوند بر دوری از آن دو و سوق یافتن به سمت درخت ممنوعه، داستان وسوسه و فریب شیطان را چنین بیان داشته است: «فوسوس لهما الشیطان لیدی لهما ما وُری عنهما من سواتهما و در ادامه آیات نیز چنین آمده است: فرقیها بغرور فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سوءاتهما و طبقا یخصفان علیهما من ورق الجنة... (اعراف، ۲۲). شیطان آن دو را وسوسه نمود تا زشتی‌هایشان دیده شود و آن دو نیز به سبب این فریب از میوه درخت ممنوعه طعم کردند و در این هنگام اندام‌هایشان (عورت‌هاشان) بر آن‌ها نمایان پشت و آنان بر آن شدند تا با برگ‌های (درختان) بهشت خود را بپوشانند. بر این اساس خداوند خطاب به بشر می‌گوید: «یا بنی آدم قد انزلنا علیکم لباساً یوارى سوءاتکم و ریشاً و لباس التقوی ذلک خیر ذلک من آیات الله لعلهم یدکرون» (اعراف، ۲۶). ای فرزندان آدم به راستی برای شما لباسی فرو فرستادیم که زشتی‌های شما را می‌پوشاند و زینت شماس، اما لباس پرهیزگاری بهتر است. بر این اساس تعمق در آیات یاد شده نشان می‌دهد:

۱- برهنگی و لخت بودن، عملی زشتی است و شیطان زمانی که تصمیم گرفت تا آدم و حوا را فریب دهد، هدفش این بود تا با فریب دادن آنان، باعث لخت و برهنگی آنان شود و آنان نیز با از دست دادن پوشش از بهشت بیرون شوند. پس برهنگی از نظر خداوند عمل زشت و ناروایی است.

۲- عریان بودن و برهنگی، نتیجه دسیسه شیطان و تحریکات وی در آدمیان است. شیطان تلاش دارد تا با وسوسه در فرزندان بشر، زشتی-های آنان را نمایان کند و مصداق بارز زشتی‌ها، عریانی است.

۳- انسان به صورت فطری، برهنگی را ناپسند می‌داند و از آن بیزار است. از این جهت حضرت آدم و حوا بلافاصله تلاش کردند تا خود را با برگ‌هایی از درختان بهشت بپوشانند و از برهنگی دوری نمایند

۴- ذات مقدس خداوند، علم و ابزارهای تهیه لباس را از نعمات نازل شده الهی می‌داند که باعث پوشیدگی بدن انسان می‌گردد و باعث زینت و زیبایی ظاهری او می‌شود. پس حجاب و پوشش را می‌توان از هدایای الهی به بندگان در نظر گرفت (حق‌شناس، ۱۳۸۶: ۵۲). آنچه از مباحث مطرح شده قابل بیان است، تأکید بر اصل پوشیدگی و نفی برهنگی است. از این رو جست‌وجوی راهکار و الگویی برای ترویج آن در شرایط کنونی امری مهم است.

الگوی معرفتی امام سجاد علیه السلام و حجاب و عفاف

الگوی امام سجاد (ع) در تربیت، منطبق بر ویژگی‌های فطری انسان پی‌ریزی گردیده که مبانی تربیتی ایشان را تشکیل می‌دهد. از آنجا که آموزه‌های گفتاری و رفتاری امام سجاد و به ویژه صحیفه سجادیه، سرشار از راهنمایی‌های تاثیرگذار در عرصه حجاب و عفاف است، به صورت تشریحی می‌توان به موارد پیش‌رو پرداخت.

-آموزش توحید به عنوان مبنای عفاف و حجاب

اولین قدم در جهت ایمان به خدا، دوری از گناه، درک درست توحید و خداشناسی است. حضرت زین العابدین (ع) در دعای عرفه، پروردگار عالم را چنین توصیف می‌کند: سپاس، مخصوص پروردگار جهانیان است. خدایا سپاس تو راست، ای پدیدآورنده آسمان‌ها و زمین؛ صاحب جلال و کرامت؛ پروردگار تمام اربابان و معبود هر معبودی و خلق‌کننده هر مخلوق و وارث هم هیچیز. چیزی شبیه او نیست و از علم او چیزی کم نمی‌شود و بر هر چیزی نگهبان است. تو پروردگاری هستی که جز تو خدایی نیست؛ یکتا و یگانه‌ای؛ (تنهایی و بر جمله «لا اله الا انت» چندین بار تأکید می‌فرماید) (صحیفه سجادیه، دعای ۴۷).

بر این اساس، برای درونی کردن و گسترش فرهنگ حجاب، همراه با فضیلت عفاف و حیا، ابتدا باید به تحکیم ایمان و تقویت باورهای دینی افراد جامعه توجه شود که در حکم روح و ریشه اخلاق و رفتار آنان است. یکی از مهم‌ترین عوامل بدحجابی، ضعف ایمان و معنویت است که سبب ضعف حیا می‌شود حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: ایمان، مانند پناهگاهی است که انسان را از افتادن در

گناهان حفظ می کند (Tamimi Amadi, 1987). ایمان و معاد از جمله اصولی است که در عفاف نیز همچون سایر فضائل اخلاقی نقش اصلی را بازی می کند؛ چنانچه نیمی از آیات سوره نور تاثیر ایمان در عفاف را تبیین می کنند، ایمان به خدا در این مرحله شامل اعتقاد به یگانگی، مالکیت، حکمت، رحمت و علم خداوند بر هستی و انسان است اگرچه اصول و مبانی برای حفظ و نهادینه کردن عفاف در حوزه فردی است و معرفت و ایمان نسبت به این اصول در نتیجه خواست و تلاش فرد ایجاد می شود، اما خانواده و جامعه نیز می تواند انسان را در رسیدن به این اهداف کمک کند (Hejazi, 2018).

امام سجاد(ع) در خلال دعاهايش به رفع شبهه ها و انحراف هایی که ایجاد شده بود نیز توجه داشته است: خدایا، قدرت تو آشکار شد، آیا شمایل جلالت آشکار نشد؟ پس تو را نشناختند و برای تو اندازهای قائل شدند که تو در آن نیستی و تو را تشبیه کردند و من، ای پروردگارم، از این افراد بری هستم؛ افرادی که با تشبیه، تو را طلب کردند (صحیفه جامعه، ص ۱۹). درک عظمت خالق از طریق ذکر نعمت های بی شمار وی از جمله اصول اساسی رویکرد تربیتی صحیفه است که در سراسر کتاب بارز و مشهود است. در یکی از دعاها چنین آمده است: سپاس خدایی را که شب و روز را آفرید و هر کدام را در دیگری فرو می برد، روز را وسیله کار و شب را وسیله آسایش... (دعای ۳۶). از این نظر شکر و سپاسگزاری دارای ابعاد مختلفی است.

بنابراین نقطه شروع دعاهاى امام سجاد اعتقاد به یگانگی خداوند و بیان ویژگی های توحیدی است و پس از آن آموزش حمد و ستایش خداوند است. از نظر امام سجاد (ع) کسب این گونه حالات و هم چنین دریافت فیض معرفت الهی نیازمند «توفیق» است. از این رو، می فرماید که سپاس و ستایش مخصوص پروردگاری است که خویش را به ما شناساند و نعمت بزرگ شکر و سپاسگزاری اش را به ما الهام نمود و درهای معرفت و ربوبیت را بر روی ما گشود و ما را به اخلاص در توحید خود، هدایت فرمود (دعای ۵ و ۲). در صورتی که انسان توفیق یابد بزرگی خداوند را درک کند و او را به همان صورتی

که در دین آمده بشناسد، می تواند از گناه دوری کند و این زمینه عفاف و پاکدامنی است. در واقع پاکدامنی و عفاف تابع ایمان الهی است و اعتقاد و عمل به حجاب نیز بر اثر پاکدامنی در انسان مومن ریشه می دواند.

- شناخت نسبت به اثرات فردی و اجتماعی حجاب و عفاف

بسیاری از جوانان جامعه ما گمان می کنند اسلام با نیازهای طبیعی آن ها مخالف است که از جمله در بحث حجاب و عفاف، محدودیتی برای آزادی فردی و اجتماعی آنان تلقی می شود. جوان امروز می خواهد زیبا باشد، لباس های مناسب بپوشد و فعالیت خود در جامعه و از جمله در تعامل با جنس مخالف را نوعی خواسته بدیهی می داند و بر مبنای این خواسته گاه دچار افراط ها و تفریط هایی می گردد. از سوی دیگر گروهی ممکن است با این رفتارهای مقابله نمایند و یا در راستای برطرف نمودن نیازهای طبیعی خود به تفریط کشیده شوند (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۷). اما در جامعه اسلامی این خواسته ها و رفتارها، توسط عوامل دیگری مرزبندی شده است. زیرا لازمه داشتن حجاب برای زنان از نظر قرآن، و سیره اهل بیت (ع) و دیدگاه رأی علمای اسلام امری ثابت شده است. قرآن کریم حجاب و پوشش را هدیه ای الهی می خواند: «ای فرزندان آدم، ما لباسی را که ستر عورت شما کند و جامه های زیبا و نرم برای شما فرستادیم و لباس تقوا نیکوترین جامه است (اعراف، ۲۳). این سخنان همه از آیات خداست باشد که خدا را یاد آرند. قرآن کریم، برهنگی و کنار گذاشتن لباس را دامی می داند که شیطان در مسیر انسان قرار داده، آن را مخالف با فطرت بشر می داند و انسانها را از فرو افتادن در چنین دامی بر حذر می دارد. ای فرزندان آدم، مبادا شیطان شما را فریب دهد چنانکه پدر و مادر شما را از بهشت بیرون کرد و لباسشان را از تنشان بیرون آورد و قبايح آنان را در نظرشان پدید آورد. همانا شیطان، خویشان و بستگانش شما را می بیند، در صورتیکه شما آن ها را نمی بینید. ما شیطان را دوستدار آنان که به خدا ایمان نمی آورند، قرار داده ایم (اعراف، ۲۷) عفاف در اسلام نشان تقوا، پاکدامنی و خدا ترسی زن مسلمان است، هدف و منظور از حجاب اسلامی مصونیت

تمام زنان مسلمان است. متداول بودن حجاب در میان ملل مختلف با آن که دارای عقاید، مذاهب و شرایط جغرافیایی متفاوت بوده‌اند، نشانگر آن است که تمایل به پوشش و حجاب امری فطری است (Qasemi et al., 2016).

از آیات مربوط به قرآن چند نکته کاربردی می‌توان دریافت:

۱. پوشش زن و مرد و حفظ حریم در روابط بین آن‌ها دو ابزاری است که با نهادهای سازی آن‌ها سلامت جامعه تضمین می‌شود؛
۲. نهادهای سازی حجاب و عفاف در جامعه نیازمند دانستن روش صحیح است.
۳. از بررسی آیات مربوط به حجاب و عفاف بر مبنای ترتیب نزول سوره‌ها می‌توان به روش قرآن در نهادهای سازی این دو رفتار دست یافت.
۴. سه روش «تبیین اصول و پایه‌های معرفتی» و «فرهنگ سازی» و «تشریع» برای نهادهای سازی حجاب و عفاف در جامعه زمان نزول در قرآن کریم به کار رفته است.
۵. در روش نهادهای سازی قرآن، مکانیزم شناختی بر هنجاری و هنجاری بر اجباری تقدم دارد (Zahedi et al., 2010).

بنابراین شناخت اصول مربوط به عفاف و حجاب و نهادهای شدن آن در جامعه، راهکار اساسی برای گسترش عفاف و حجاب باشد.

-درخواست پوشاندن گناهان و طلب آموزش

یکی از راهکارها در آموزه‌های اسلامی پوشاندن گناهان به‌ویژه در زمینه گناهان شهوانی است تا فرد گناهکار خود به خطای خود پی ببرد و مرتکب اینگونه گناهان نشود. در این زمینه امام سجاد (ع) می‌فرماید: «ای خداوند که بر گناه من پرده کشیده‌ای و رسوایم نساخته‌ای، اکنون که به کرم خود با من مدارا ورزیده‌ای و به مواخذه من نشتابیده‌ای، اکنون از فضل و احسان خویش مرا به بردباری نواخته‌ای و نعمت خود بر من دگرگون نساخته‌ای پس بر این زاری‌های دراز من رحمت آور و بر شدت مسکنتم بیخشی و بر نابسامانی‌هایم ترحم

فرمای» (نیایش ۱۶ ص ۴۵). در این دعا امام سجاد خطاب به خداوند از اینکه از گناه مردم را می‌پوشاند و رسوایشان نمی‌کند، می‌خواهد بر نابسامانی‌ها ترحم نمایند.

یکی از نکات مهمی که امام سجاد (ع) در دعاهایش اشاره کردند پوشاندن عیب‌ها و گناهان مردم توسط خداوند است ایشان در دعای شانزدهم می‌فرمایند: «ای خدای من سپاس تو را است که چه بسیار عیب مرا پوشاندی، و (نزد مردم) رسوایم نکردی، و چه بسیار گناه مرا پنهان نمودی و (به آن نزد دیگران) معروفم نمودی، و چه بسا زشتی (گناه) که بجا آوردم و پرده مرا ندریدی، و طوق ناپسندی و زشتی آن را بگردنم نیانداختی، و بدی‌های آن را بر همسایگانم که در جستجوی عیب‌هایم هستند و بر رشک بران نعمتی که بمن داده‌ای آشکار نساختی» (دعای ۱۶). در این بخش از صحیفه، امام (ع) به پرده پوشانی خداوند نسبت به گناهان بندگان اشاره می‌کند و با اینکه انسان‌ها دعوت شیطان را می‌پذیرند و در گناه می‌افتند اما باز خداوند پرده‌پوشی می‌کند و نعمت خود را دریغ نمی‌کند.

البته این پذیرش گناه توسط امام سجاد به معنای گناهکار بودن امام نیست، بلکه امام به سایرین می‌آموزد که چگونه در درگاه خداوند طلب آموزش کنند. «و اگر مرا بیاموزی هنگامیکه آموزش تو را سزاوار گردم، و ببخشی آنگاه که شایسته عفو تو شوم پس آن آموزش و بخشیدن از روی شایستگی من لازم نگشته (بلکه از فضل و احسان تو بوده) زیرا جزای من از تو در نخستین بار که تو را معصیت کردم آتش بوده، پس اگر مرا کیفر نمائی درباره من ستم نموده‌ای» (دعای ۱۶). در این زمینه می‌توان گفت چون گناهان جنسی از جمله گناهانی است که حق الهی است. بنابراین در فقه اسلامی سعی بر پوشاندن آن حتی اگر آشکار شود، دارند. در این زمینه سیره پیامبر و حضرت علی در اجرای حدود الهی در این دسته از گناهان، پرده‌پوشی بوده است. اما این راهکار معرفتی زمان نتایج مطلوبی در پی دارد که نسبت به اصلاح شیوه‌های پیشین و رعایت ملاحظات در حوزه پوشش زنان و دختران منجر شود و شیوه‌های نادرست کنار گذاشته شود.

-داشتن عزت نفس و شرافت راه دوری از گناه

مطابق دیدگاه اسلام، انسان به واسطه روح، عقل و قدرت تصمیم-گیری که خداوند به وی ارزانی داشته دارای چندان شرافتی است که جانشین خداوند در روی زمین می‌باشد. امام سجاد در صحیفه سجادیه با پرهیز دادن افراد از گناه، به نوعی به این ویژگی ذاتی انسان تاکید و پاسداری از آن را وظیفه هر فرد از افراد جامعه دانسته است. نظام تربیت اجتماعی با اتخاذ برنامه‌ها و روش‌های محترمانه می‌تواند شرافت انسانی را حفظ کند و تعالی بخشد. لذا در بحث تربیت باید کاملاً مراقبت نمود تا از تحقیر افراد که سبب لطمه به شرافت وجودی آن‌ها می‌شود، جدا خودداری شود (Mulla Salamani et al., 2016). در صحیفه مبارکه سجادیه، نفس انسان محترم شمرده شده است، و تمام ابعاد تربیت اخلاقی در این مصحف شریف مبتنی بر حفظ کرامت و عزت نفس انسان است. امام سجاد علیه‌السلام در دعای ۴۷ فراز ۱۱۸ می‌فرماید: وَذَلَّلْنِي بَيْنَ يَدَيْكَ وَأَعِزَّنِي عِنْدَ خَلْقِكَ وَضَعْنِي إِذَا خَلَوْتُ بِكَ وَأَرْفَعْنِي بَيْنَ عِبَادِكَ و مرا در درگاهت خوار (مطیع) و نزد آفریدگانت عزیز و ارجمند گردان» امام در این فراز عزت را منحصرأ از جانب خدا می‌داند و آنچه به او متصل باشد و از ذات او سرچشمه گیرد، مانند بندگان با تغییر شرایط و موقعیت از بین نمی‌رود و ثابت است، پس آن عزت ثابت و پایدار از آن خداست. (Haqqshenas, 2007). امام سجاد علیه‌السلام در دعای ۳۵ فراز ۵ به ثابت و پایدار بودن عزتی که از آن خدا باشد اشاره می‌کند: «و ما را به عزت و بزرگی که از دست نمی‌رود، تأیید و کمک فرما». همچنین امام سجاد علیه‌السلام در دعای ۲۰ فراز ۲۶ فقر را باعث خواری می‌داند و می‌فرماید: «بار خدایا بر محمد و آل محمد درود فرست، و آبرویم را به توانگری حفظ فرما، و ارجمندیم را به تنگدستی خوار مگردان چراکه انسان در مقابل فقر ضعیف است». ایشان در دعای ۲۲ فراز ۲ می‌فرماید: «خدایا مرا به رنج توانایی و برگرفتاری شکیبایی و بر درویشی قدرت نمی‌باشد». در نظر امام سجاد علیه‌السلام قناعت انسان را به خود کفایی و بی‌نیازی می‌رساند. امام در دعای ۴۸ فراز ۱۵ می‌فرماید:

«ای خدای من اگر تو مرا بلندمرتبه گردانی پس کیست آنکه مرا پست کند، اگر مرا پست کنی پس کیست آنکه بلندم گرداند، و اگر مرا گرامی می‌داری پس کیست آنکه خوارم کند، اگر مرا خوار کنی پس کیست آنکه گرامی‌ام دارد.» نکته قابل ذکر این است که در دعای مکارم اخلاق (۲۰) در یک مورد امام سجاد علیه‌السلام از عزتی به نام «عزت ظاهری یاد می‌کند که با عزت ممدوح قدری متفاوت به نظر می‌رسد؛ چراکه امام علیه‌السلام در مقابل آن از خداوند شکسته نفسی و فروتنی می‌خواهد. امام سجاد علیه‌السلام در دعای ۲۰ فراز ۴ می‌فرماید: «بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و مرا در میان مردم به درجه و مقامی سرفراز مفرما جز آنکه پیش نفسم مانند آن پست نمایی، و ارجمندی آشکار را برایم پدید می‌آور». این عزت ظاهری با عزتی که امام علیه‌السلام در جاهای دیگر از خداوند می‌خواهد متفاوت است، چراکه عزت باطنی با روح شخص عزیز آمیخته می‌شود و در اعماق وجودش جای می‌گیرد، ولی عزت ظاهری، احترامی است که مردم نسبت به شخص عزیز معمول می‌دارند و او را مورد تکریم خود قرار می‌دهند. همچنین با توجه به تعریفی که راغب اصفهانی از عزت در المفردات ارائه می‌دهد، می‌نویسد: "عزت حالتی در انسان است که مانع از آن می‌شود که بر او غلبه شود"، شخصی که عزت روحی دارد آنقدر نیرومند و قوی است که در مقابل هوی و خواهش‌های نفسانی شخصیت بزرگ خود را از دست نمی‌دهد و به پستی و زبونی نمی‌گراید. اما عزت ظاهری با پستی و زبونی روح منافات ندارد (Haqqshenas, 2007).

در صحیفه سجادیه ویژگی‌هایی مانند احسان، شرافت، ضعف، تفاوت در ظرفیت‌ها و توانایی‌ها، اندیشه‌ورزی، کمال جویی، غفلت و تأثیرپذیری ظاهر از باطن به عنوان ویژگی‌های مومن در جهت دوری از گناه بیان شده است که ثمره عملی آن، انفاق، زکات، قرض الحسنه، فزون خواهی مشروع، پرهیز از تکبر، سپاسگزاری، ذکر خیر در مقابل غیبت و بدگوئی، پرهیز از بدگمانی، پرهیز از منت‌گزاری،

دعا برای والدین، نرم بودن در رفتار و گفتار، شفاعت خواهی، استغفار واسطه‌ای، خفض جناح، بخشش خطای پدر و مادر است (Haqqshenas, 2007). بدیهی است در زمینه حفظ عفاف و حجاب اسلامی، داشتن عزت نفس و هویت دینی که افراد را از گناه دور کند و او را پاکدامن نگه دارد، ضروری است.

- تلقی بی‌حجابی به مثابه یک گناه اجتماعی بزرگ

امام سجاد در باره دور شدن از گناه از خداوند می‌خواهد این توفیق را بدهد که از هر گناهی (بزرگ و کوچک) دوری کنیم «بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و نیکی همراه بودن با این روز را روزی ما گردان، و ما را از بدی مفارقت و جدا شدن از آن بر اثر نافرمانی یا بجا آوردن گناه کوچک یا بزرگ نگهدار (دعای ۶). وصف نمودن امام علیه السلام گناه را بکوچک و بزرگ وصف اضافی است، مانند بوسیدن زنی که حرام است بوسیدن او که گناه کوچک است، نسبت بزنا با او بزرگ است، نسبت بنگاه کردن باو. همچنین گناهانی که در اخبار بنام کبائر تعیین شده، مانند شرک بخدا و بناحق دیگری را کشتن و خوردن ربا و مال یتیم، و گرنه گناه کوچک و بزرگ نیست، بلکه همه گناهان بزرگ است و کوچکی بعضی از آن‌ها نسبت بدیگری است که عقاب و کیفر آن بیشتر است (Fayz al-Islam, 1997). در ادامه امام سجاد می‌فرماید: «و در این روز برای ما نیکی‌ها را بیافزا، و از بدی‌ها تهی مان ساز، و دو طرف (اول تا آخر) آن را برای ما از ستایش و سپاس و پاداش و اندوخته (برای آخرت) و بخشش و نیکی پر گردان» (دعای ۶). در این دعا امام سجاد از خداوند می‌خواهد ما را از بدی‌ها دور سازد و نیکی‌های ما فزونی بخشد. بنابراین در رعایت عفت که امری درونی است و حجاب که پوشش ظاهری است توفیق خواستن از خداوند شرط اصلی برای عمل به آن‌ها است و انسان اگر به حال خود رها شود قطعاً به راه نادرست می‌افتد.

- ناظر دانستن خداوند در شرایط مختلف

امام سجاد (ع) همه صفات نیکو را از خداوند می‌خواهد و هراس و امنیت، خشنودی و خشم، سود و زیان در دست خداست. امام سجاد

(ع) از خداوند برای هر ساعتی از روز بهای از بندگان و گاهی راستی از فرشتگان می‌خواهد: «بار خدایا در هر ساعتی از ساعت‌های این روز بهره‌ای از بندگان و بهره‌ای از سپاسگزاری، و گواه راستی از فرشتگان برای ما قرار ده (توفیق حسنات بما عطا فرما تا فرشته برای ما گواهی دهد، و هر گاه چیزی را بستاند آن را به‌صدق و راستی اضافه می‌نماید) (دعای ۶) بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و ما را از (دامهای شیطان و از هر پیشامدی در) پیش‌رو و پشت سر و از اطراف راست و چپ و از همه جوانب مان نگهداری کن، نگهداری که از نافرمانی تو نگهدارنده و بطاعت و بندگی تو راهنما و برای دوستی بتو بکار برده شود (دعای ۶). و این شب و همه روزها مان توفیق عطا فرما برای انجام نیکی و دوری از بدی و سپاسگزاری از نعمت‌ها و پیروی از سنتها (واجبات و مستحبات) و ترک بدعت‌ها (احداث چیزهایی در دین که از دین نیست) و امر بمعروف (واداشتن پسندیده: واجب و مستحب) و نهی از منکر (بازداشتن از زشتی‌ها: حرام و مکروه) و حفظ و نگهداری (اصول و فروع) اسلام، و نکوهش باطل و نادرستی و خوار نمودن آن، و یاری حق و گرامی گردانیدن آن، و راهنمایی گمراه، و کمک ناتوان، و رسیدن بفریاد ستم رسیده (دعای ۶). بنابراین امام سجاد هر گونه توفیق انجام کارهای نیک و دوری از گناه را از خداوند می‌خواهد حتی ترک بدعت‌ها حفظ و نگهداری اصول و فروع دین. این دعا نشان می‌دهد، اگرچه ما صاحب اراده خود ردر انجام کارهای بد و خوب هستیم، اما باید توفیق انجام را از خدا بخواهیم و در زمینه رعایت حجاب نیز اینگونه است.

از نظر امام سجاد (ع) تزکیه درون زمینه‌ساز کسب فیض هدایت الهی است. در یکی از دعاها می‌فرماید: خداوند مرا از آلودگی و پلیدی پاکیزه گردان و آلودگی گناه را از من بزدا، پیراهن عافیت بر من پیوشان، ردای سلامت خود را بر اندامم بیفکن و به توفیق و ارشادت تأییدم کن (همان) و همان گونه که هدایت یافتگان را به نور خود هدایت فرمودی مرا نیز هدایت فرما (دعای ۴۹). در دعای دیگری می‌فرماید: ای خدای من رحمت و توفیق را همواره بر من

ارزانی دار تا آن را چون نردبانی برای عروج خویش به سوی خشنودیت مورد استفاده قرار دهم (دعای ۶).

امام سجاد (ع) در جای دیگر می‌فرماید: «بار خدایا چون بر معصیت و نافرمانیت از شیطان پیروی کردیم ما را شماتت کرد، پس بر محمد و آل او درود فرست، و پس از آنکه ما برای تو از او دوری گزیده بدرگاہت رو آوردیم اندوهی بما مرسان که (با آن) ما را شماتت کند.» (دعای دهم). امام صادق علیه‌السلام فرموده‌اند: گاهی سعید به راه اشقیاء می‌رود «مرد پاکدامن کارهای ناروا بجا می‌آورد» بطوری که مردم می‌گویند: چه بسیار او بایشان شباهت دارد، بلکه از ایشان است، پس از آن نیکبختی او را دریابد، و گاهی شقی براه سعداء می‌رود «مرد نا پاک کارهای نیکبختان بجا می‌آورد (فیض الاسلام، ۱۳۷۶: ۹۰). بر این اساس امام سجاد علیه‌السلام خداوند را در همه امور ناظر می‌داند و می‌فرماید: بارالها به تو پناه می‌آورم، از تو می‌ترسم، از تو یاری می‌خواهم، امیدم به توست، تو را ذکر می‌گویم، به تو اعتماد دارم، به تو باور دارم و متکی به تو هستم (دعای ۳۱ و ۳۲). امام سجاد (ع) داشتن ایمان و تقوای الهی و پاکدامنی را نیز توفیق الهی می‌داند. بنابراین قدم اول در حفظ عفت و حجاب از دیدگاه امام، یاری خواستن از خداوند است. صحیفه سجادیه با آموزش نحوه عذرخواهی انسان مرتبی از والا مربی ازلی و ابدی الله در قالب دعا و انابه، مشق کهنه‌ناپذیری از ناز و نیاز، اشک و اعتذار و بیم و امید را ارایه می‌نماید (دعای، ۴۷، ۴۵، ۳۱، ۱۲) و برنامه انضباطی - تربیتی خاصی را تصویب می‌نماید تا مبادا هواهای نفسانی چون خشم و شهوت، تعصب و بدخویی، بخل و حسد، ناشکیبایی، جهل و غفلت، حرص و طمع، آرزوهای طولانی، فراموشی گناهان، تحقیر نیازمندان، اصرار بر گناهان و خودخواهی و غرور و ناسپاسی اندوخته‌های نیکوی او را نیز تباه سازد (دعای ۲۰ و ۴۷).

بکارگرفتن همه توانمندی‌ها در راه خدا

یکی از راه‌های سعادت انسانها، بکارگرفتن همه توانایی‌های خود در جهت اطاعت از خدا و دوری از نافرمانی‌هاست. امام سجاد در این زمینه می‌فرمایند: «...دل‌های ما را بیاد خود از هر یادی و زبان‌هایمان را

به سپاس خود از هر سپاسی و اندام‌هایمان را بطاعت خود از هر طاعتی بکار آر (این مقامی است که آن را فناء در خدا می‌نامند، و رسیده به این مقام در عالم وجود و هستی جز او چیزی نمی‌بیند، زیرا هستی در نظرش او است، نه جز او، چون از عالم کثرت تجاوز کرده و آن را پشت سر انداخته و از آن فراموش نموده، و معنی وحدت وجود همین است، نه آنکه خدای تعالی با همه متحد است که محال و کفر است) و اگر برای ما فراغتی از کارها مقدر نموده باشی پس آن را با سلامتی (از آفات) قرار ده که در آن (از انجام اوامر تو چشم‌پوشیده) گناهی ما را در نیابد و خستگی بما رو نیاورد تا فرشتگان نویسنده بدی‌ها با نامه‌ای خالی از یاد گناهانمان و نویسندگان نیکی‌های ما بر اثر آنچه از نیکی‌هایمان نوشته‌اند شادمان برگردند و هنگامی که روزهای زندگانی ما سپری شد و اوقات عمرمان بسر رسید و دعوت تو که از آن و از پذیرفتنش چاره‌ای نیست ما را احضار نماید، پس پایان آنچه نویسندگان کردارهایمان برای ما (روز قیامت) می‌شمارند، توبه پذیرفته شده قرار ده که پس از آن ما را بر گناه که بجا آورده و نافرمانی که کرده‌ایم باز نداری (و توبیخ و سرزنشمان فرمائی) (دعای ۱۱).

در دعای دهم امام می‌فرمایند: پس ما را جز به توانائی تو جنبش و جز بیاری تو توانائی نیست. پس ما را به توفیق (جور شدن اسباب کار از جانب) خود کمک کن، و به راه راست خود راهنمائیمان فرما، و دیده دل‌هایمان را از آنچه خلاف دوستی تو است کور گردان، و اندامی از اندام‌های ما را در معصیت و نافرمانیت فرو مبر (ما را توفیق ده که آنچه نهی کرده‌ای در اندیشه نگذرانیم و گرد معاصی نرویم و رضای تو را بدست آوریم).

در این دعا نیز امام سجاد از خداوند می‌خواهد علاوه بر اینکه گناه نکینم و در را نیکی قدم برداریم، بلکه در پایان کار ما با توبه همراه باشد، توبه‌ای که پذیرفته باشد و پس از آن گناهی صورت نگیرد. و از خدا می‌خواهد دیده دل‌هایمان را از هر گناه کور گردان. در این تعبیر هم می‌توان دیده ظاهری (چشم) و هم دیده باطنی (دل) را مدنظر امام دانست که از خدا می‌خواهد، هیچ یک از اندام‌های ما را

در گناه فرو نبرد. این تعبیر امام را بیشتر می‌توان در زمینه عفاف و حفظ اندام‌ها در پرهیز از شهوات دانست.

همچنین در دعای مکارم‌الاخلاق، تعبیر زیبایی در این باره به چشم می‌خورد: «وَأَجْرٌ لِلنَّاسِ عَلَى يَدِ الْخَيْرِ» در این بند، از خداوند طلب شده که خیر رساندن برای مردم بر دستان انسان جاری شود. خیر شامل جمیع اعمال صالح از قبیل مکارم اعمال و محاسن افعال مانند احسان و اعطا و افضال به مردم و یا کمک فکری و یا عاطفی به دیگران است. در ضمن، لفظ «ناس» در اینجا بدین معنا است که خیرسانی به همه، از هر صنف و گروه و مذهبی که باشند، می‌تواند صورت گیرد. خیرسانی باید به صورت متصل و دائم باشد و جاری شدن خیر بر دستان انسان نیز بدین معنا است که انسان واسطه در رساندن خیر به دیگری باشد. لذا از آنجا که کثرت تأکید امام سجاد بر این موضوع زیاد است و دائماً با الفاظ عام و کلی نیز بیان شده است، می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که مسأله نیکي به دیگران، ابتدا موجب رشد اخلاقی فرد می‌شود و در مرحله بعد، مهم‌ترین گام در اصلاح اخلاق جامعه اسلامی است که لازم است همه افراد جامعه اسلامی، به این خصیصه اخلاقی آراسته باشند (Salimi et al., 2018). امام سجاد(ع) خود به عنوان مربی تمامی اعصار و یک اسوه حسنه در زمینه زیست مسلمانی سرمشق همه انسان‌هایی است که اراده کرده‌اند خدایی باشند، خدایی بمانند و خدایی زندگی نمایند. همچنین آن حضرت(ع) پیامبران را برترین الگو و مربی بشریت می‌خواند که راهنما و مشعل فروزان علم و دین بوده، همه انسان‌ها باید دستورات تربیتی آنان را در زندگی رعایت نمایند (دعای ۴) تا به کمال مطلوب دست یابند (Abedi, 2013). بنابراین در موضوع توصیه به حجاب و عفاف از دیدگاه امام سجاد(ع) هدف خیر رساندن برای مردم است این نیکي با موجب رشد اخلاقی فرد و نهایتاً اصلاح جامعه می‌شود.

-نرم‌خویی در ارشاد

یکی دیگر از محورهای مورد تأکید امام سجاد(ع)، توجه به نرم‌خویی است: «لَيْنَ الْعَرِيكَةِ» که نشان دهنده آن است که داشتن طبع

نرم و آرام و نرم‌خویی در رفتار با دیگران، نوعی شیوه اصلاح اخلاقی است و در زمانه کنونی نیز از جمله مهم‌ترین مهارت‌های اجتماعی رفتار انسانی می‌باشد. واژه «عریکه» در لغت معنای طبیعت را می‌رساند که معنای نرمی و ملایمت نیز از آن استنباط می‌شود. رفتار ملایم و نرم‌خویی در روابط افراد جامعه، به قدری جنبه حساس دارد که خداوند متعال، اولین مربی بشر، در فرمان خود به حضرت موسی و هارون می‌فرماید: به سمت فرعون بروید؛ زیرا او طغیان کرده است؛ و به او با زبان و گفتار نرم صحبت کنید، شاید متذکر شده، از عذاب الهی بترسد (طه/ ۴۳-۴۴). امام سجاد علیه‌السلام بر رعایت این امر در خانواده تأکید می‌کند: الْقَوْلُ الْحَسَنُ يَثْرِي الْمَالَ وَيَنْمِي الرِّزْقَ وَيُنْسِي فِي الْأَجْلِ وَيَجِبُّ إِلَى الْأَهْلِ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ.. سخن نیکو مال را فراوان می‌کند و روزی را زیاد می‌کند و در مرگ تأخیر می‌اندازد و انسان را نزد همسرش محبوب می‌سازد و آدمی را به بهشت وارد می‌کند (Saduq, 1997). بر اساس این حدیث، سخن نیکو هم انسان را نزد

خانواده محبوب می‌سازد و هم موجب خوشبختی فرد می‌شود. نرم‌خویی یکی از عوامل محبوبیت، جذب و علاقه‌مندی مردم به فرد نرم‌خو می‌گردد. این ویژگی درونی باعث می‌شود که انسان کامل به نتیجه مطلوب خود دست پیدا کند. با نرم‌خویی احترام انسان محفوظ می‌ماند و از بسیاری از گناهان که ممکن است با تندخویی صورت پذیرد، جلوگیری می‌نماید. به همین دلیل امام سجاد(ع) در این دعا به منظور انجام امور اجتماعی به نحو احسن، آراستگی درونی خود را به این صفت از خداوند طلب می‌کند. بدیهی است در زمینه توصیه به عفاف و حجاب، نظر امام سجاد(ع) تأکید بر زبان نرم در برخورد با موارد بی‌عفتی و توصیه به فضائل اخلاقی است.

پیشنهادهای

- برای خانواده‌ها و کودکان که آینده‌سازان جامعه هستند، برنامه‌ریزی دقیق و جزءنگر انجام شود. برای تحقق این موضوع، باید مدارس دینی به شیوه‌ای که امام(ع) شاگردانش را پرورش می‌داد، تشکیل و اداره شوند؛

- راهکارهای رفتاری و اخلاقی صحیفه در مقابله با بی حجابان، ناظر به حفظ ایمان، عبادت خداوند و تقوای الهی است که موجب دور از گناه و حفظ عفت می‌شود. درک عظمت خالق از طریق ذکر نعمت‌های بی شمار وی از جمله اصول اساسی رویکرد تربیتی صحیفه است که در سراسر کتاب بارز و مشهود است؛

- دیدگاه امام سجاد (ع) مجموعه‌ای از راهکارهای معرفتی و اخلاقی و اجتماعی است که در درجه اول ایمان به خداوند و داشتن مبانی توحیدی قوی است و سپس داشتن عزت نفس و شرافت و دوری از گناه است که می‌تواند انسان را به تقوی نزدیک کند.

نتیجه‌گیری

راهکارهای ارتقاء فرهنگ عفاف و حجاب و شرح جامع از دیدگاه حضرت سجاد علیه‌السلام مبتنی بر ایمان به خداوند و تمسک به او و دوری از گناه و ترویج فضائل دینی در جامعه و الگوسازی توحیدی است. صحیفه سجاده‌یه در بعد تربیت اجتماعی و سیاسی نیز به معرفی پیامبر به عنوان الگوی حسنه می‌پردازد و این الگوپردازی و الگوپروری در اکثر دعاها و نیایش‌ها تکمیل و تجلیل می‌شود؛ تا این بار فراز دیگری از پاک‌زیستی در بعد تربیت اجتماعی و سیاسی، با روش معرفی الگوی برتر آشکار گردد. از دیدگاه امام سجاد (ع) الگوی مومنان فردی است که خواسته‌های نفسانی خود را به اطاعت خداوند درآورد و توان خود را برای رضایت الهی معطوف داشته است و ذلت را با وجود داشتن خداوند از خود دور ساخته و به عزت نزدیک نماید. یعنی مؤمن باید از نقطه ذلت و خواری به نقطه عزت و مراتب بالاتر باسد و با اطمینان می‌داند که دشواری‌های ناچیز دنیا که برای رضای خدا آن‌ها را متحمل می‌شود، گامی برای نزدیکی به

into personal and societal ethics. This study seeks to delineate the epistemological model proposed by Imam Sajjad (AS) for promoting modesty and hijab, focusing on its theological, ethical, and practical dimensions. The primary question revolves around identifying the structural and functional components of this model as outlined in the Sahifa Sajjadiya.

خداوند است و به بهشتی رهسپار می‌شود که نیستی و پوچی در آن معنایی ندارد. اما اگر تابع هوای نفس اماره خود باشد، بسیاری از خوشی‌هایی که در دنیا از آنان لذت می‌برد، باعث کشاندن شدن وی به سمت عذاب ابدیه خداوندی است. اما با بهره‌گیری از الگوی معرفی امام سجاد (ع)، آموزش توحید به‌عنوان مبنای رعایت حجاب و عفاف، شناخت نسبت به فلسفه حجاب و عفاف از نظر فردی و اجتماعی و تبعات ناشی از بی حجابی، درخواست پوشاندن گناهان از خداوند برای بازگشت به پوشش مناسب و مطلوب نیز راهکار دیگری از الگوی معرفتی ایشان است. داشتن عزت نفس و شرافت برای دوری از گناه در مواردی که پوشش مناسب حجاب رعایت نشده است، راهکار مناسب دیگری است. همچنین در نظر داشتن بی-حجابی به عنوان یک گناه بزرگ که تبعات اجتماعی آن قابل انکار نیست، در ارتباط با ناظر دانستن خداوند در امور مختلف و رفتارهای فردی است. بهره‌گیری از ظرفیت‌های فردی نظیر عزت نفس نیز نوعی الگوی معرفتی و دورنی برای افراد ایجاد می‌کند تا بتوانند بر برخی ملاحظات زودگذر ناشی از بی‌حجابی غلبه نمایند. در نهایت اینکه در پیش گرفتن یک رویکرد مبتنی بر نرم خویی برای رعایت پوشش در محیط خانواده و اجتماع می‌تواند شاکله الگوی معرفتی مبتنی بر صحیفه سجاده‌یه را تشکیل دهد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The concepts of modesty and hijab hold a central position in Islamic teachings, representing core values of the Islamic lifestyle. These virtues contribute significantly to the moral framework of society, ensuring family stability and social integrity. The foundation of these teachings can be traced to religious texts like the Quran and the Sahifa Sajjadiya, which provide profound insights

The epistemological model proposed by Imam Sajjad (AS) begins with the theological premise of monotheism, serving as the basis for moral and ethical conduct, including attire and behavior. The philosophy of hijab is framed not merely as a physical covering but as a comprehensive approach to fostering dignity and self-respect. Historical analyses indicate that modesty transcends Islam and is emphasized in other Abrahamic faiths such as Christianity and Judaism (Durant, 1978). The teachings in Sahifa Sajjadiya highlight a holistic approach, encompassing physical, social, economic, and spiritual dimensions, aiming to develop individuals grounded in piety and self-discipline.

Imam Sajjad's (AS) teachings underline the interplay of faith, knowledge, and ethics. The Sahifa Sajjadiya emphasizes the acknowledgment of God's omnipresence as a deterrent to immodesty (Hejazi, 2018). It presents modesty as a reflection of divine consciousness, guiding individuals to maintain inner purity and external decorum. Imam Sajjad advocates for self-reflection and reliance on divine guidance to overcome societal and personal challenges associated with immodesty, underscoring the importance of prayer as a transformative tool.

Modesty and hijab extend beyond personal attributes, playing a critical role in societal well-being. Imam Sajjad elucidates that maintaining modesty safeguards individuals from moral corruption and contributes to social harmony. The psychological benefits of hijab include enhanced self-esteem and protection from external objectification. Furthermore, modesty is portrayed as an instrument for fostering mutual respect and reducing societal tensions (Haqqshenas, 2007).

The practical aspects of Imam Sajjad's model involve the cultivation of self-esteem, an understanding of the societal functions of hijab, and a commitment to moral and ethical principles. Through prayer and introspection, individuals are encouraged to seek divine assistance in adhering to modesty. Imam Sajjad's teachings also emphasize the significance of educational and familial

structures in promoting these values, advocating for a collaborative effort to address contemporary challenges to modesty and hijab (Haqqshenas, 2007).

The epistemological framework proposed by Imam Sajjad (AS) in the Sahifa Sajjadiya integrates theological, ethical, and practical elements to foster a culture of modesty and hijab. By rooting these principles in monotheism and ethical consciousness, Imam Sajjad provides a comprehensive guide for addressing modern-day challenges to modesty. This model underscores the necessity of faith, self-respect, and social responsibility, presenting a pathway to achieving individual and societal harmony.

References

- Abedi, S. H. (2013). "Purity of Soul; Verses and Indicators in Sahifa Sajjadiya". *National Congress on the Lifestyle of Imam Sajjad (A.S.)*.
- Alimordi, M., & Alimordi, M. M. (2010). "Hijab and Covering in Zoroastrianism, Judaism, and Christianity". *Quarterly Journal of Religious Knowledge*(3).
- Dehkhoda, A. A. (1994). *Dehkhoda Dictionary*. University of Tehran Publications.
- Durant, W. J. (1999). *The History of Civilization: Caesar and Christ*. Scientific-Cultural Publishing.
- Far Mihani Farahani, M. (2016). "Examining the Effects of Proper Hijab in Shahid University from the Viewpoints of Students, Their Families, and Faculty Members". *Two-Quarterly Scientific Research Journal on Education and Learning Research*, 13(1), 23.
- Farahidi, K. i. A. (1985). *Kimiya-yi Sa'adat (The Alchemy of Happiness)*. Ganji Publishing.
- Fayz al-Islam, A. N. (1997). *Translation and Commentary of Sahifa Sajjadiya*.
- Haqqshenas, J. (2007). "Hijab in the Verses of the Quran with Reference to Narrations". *Quarterly Journal of the Women's Cultural and Social Council*, 9(36), 51-88.
- Hejazi, S. (2018). "The Moral System of Chastity from the Perspective of the Holy Quran Based on Surah An-Nur". *Strategic studies of women*, 20(80), 51-69.
- Hurr Amili. (1989). *Wasail al-Shi'a*. Al al-Bayt Institute.
- Kulayni, M. i. Y. q. (1986). *Al-Kafi*. Dar al-Kutub al-Islamiyya.
- Mojtabawi, S. J. a.-D. (1985). *Science of Islamic Ethics (Translation of Jama' al-Sa'adat)*. Hikmat Publications.

- Mulla Salamani, F., Qaemi, A., & Behishti, S. (2016). "Examining the Foundations of Social Education from Imam Sajjad's Perspective in Sahifa Sajjadiya". *Quarterly Journal of Educational Psychology*, 6(17), 122-150.
- Qaleji, M. (1988). *Mu'jam Lughat al-Fuqaha*. Dar al-Nafae for Printing, Publishing, and Distribution.
- Qasemi, Z., Mahmoudian Attaabadi, H., & Fazaali, A. (2016). "The Impact of Chastity on the Empowerment of Women in Iran's Political Society (With Emphasis on the Islamic Republic of Iran)". *Women and Society Special Issue*, 7.
- Saduq, M. i. A. (1997). *Al-Amali*. Ketabchi.
- Salimi, A., Fattahi-Zadeh, F., & Atterat-Doust, M. (2018). "Islamic Ethical Education Model from the Perspective of Imam Sajjad Based on Content Analysis of Du'a Makarem al-Akhlaq". *Divine Ethics Journal*, 6(2), 14.
- Tamimi Amadi, A. i. M. (1987). *Gharar al-Hikam wa Durar al-Kalim*. Office of Islamic Propagation of the Qom Seminary.
- Zahedi, A. a.-R., Amraei, A., & Nazari-Bigi, M. (2010). "The Method of the Holy Quran in Institutionalizing Chastity and Hijab". *Strategic studies of women*, 17(49).